

Motion till riksdagen

1987/88:Bo531

av Marianne Karlsson (c)
om klagorätt i förvaltningsärenden

Riksdagen har i en nyligen antagen plan- och bygglag (PBL) fastställt att det kommunala planmonopolet innebär att det är kommunen som beslutar om markens användning.

”Det är en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten”

(1 kap. 2 § PBL)

Prövning av tillkomst och lokalisering av industrianläggning sker enligt miljöskyddslagen och den nya naturresurslagen. Den ersätter delar av den gamla byggnadslagen.

Enligt naturresurslagen krävs t. o. m. ett beslut av regeringen.

Med andra ord ges här centrala myndigheter möjlighet att fatta avgörande beslut vid exempelvis industrietablering, anläggning och drift av kraftverk, gruvbrytning och oljeprospektering.

Det är viktigt att lokala intressen ibland kan få stå tillbaka för industrietableringar som är nödvändiga för Sveriges utveckling. Lagstiftningen avser att medverka till en omsorgsfull utvärdering av varje projekt där olika partsintressen ställs mot varandra.

Det kan dock konstateras att de som vill genomföra olika industriprojekt har ett starkare utgångsläge än de som t. ex. företräder lokala miljöintressen.

Anledningen till detta är att industriprojekt baseras på en ekonomisk kalkyl. Den avkastning man förväntar sig och den sysselsättning projektet genererar väger tungt när centrala myndigheter skall fatta avgörande beslut.

Miljön däremot ger mer sällan möjlighet till en ekonomisk jämförelse då det inte är möjligt att upprätta en motsvarande kalkyl.

Risk för civil olydnad

En allmän politisk inställning, till följd av ett antal utom-parlamentariska opinionsrörelser som vill hindra gruvbrytning, företagsetablering, miljöförstöring, kraftutbyggnad etc., är att man alltid måste ge den befintliga miljön ett värde i sig. Med andra ord måste det aktuella industriprojektet avkrävas en högre räntabilitet och äläggas medverka i miljöbevarande åtgärder för att minska de negativa miljöeffekter som projekten utlöser.

Görs inte detta är risken stor att utom-parlamentariska opinionsrörelser

skapas, vilka ansvariga politiker kan få svårt att komma till tals med.

Vid industriell etablering har kommunen rätt att föra talan i domstol eller hos högre myndighet. Denna rätt har också sakägare medan berörda kommuninvånare som saknar sakägarinflytande oftast ställs åt sidan utan att direkt kunna påverka vare sig saken eller den politiska inställningen i storkommunen. De beredande myndigheternas inställning är alltför ofta att bara sakägare får klaga medan befolkningen i allmänhet inte har med saken att göra utan deras talan förs av kommunens tjänstemän och politiker. De enskilda är ofta politiskt ointresserade och söker därför inte påverka även om de berörs av planerna.

Detta har man under senare år börjat inse de negativa effekterna av, särskilt på avfolkningsorter där den pågående planeringen skapar en sådan osäkerhet om framtiden för lokalbefolkningen att de väljer att flytta eller avstår från att göra investeringar som krävs för att den övriga samhällsservicen och näringslivet på orten skall utvecklas.

En allmän iakttagelse är att de som först väljer att lämna en ort vanligen är de driftigaste och mest arbetsföra. Kvar blir de som har svårast att klara en omställning vilket medför en ökad belastning för såväl kommunen, landstinget och staten.

Skadlig tidsutdräkt

Ofta drar planeringen ut på tiden vilket ytterligare skadar framtidstron hos befolkningen på orten.

Problemet är inte unikt för Sverige utan har uppmärksammats i artikel 6, Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, där man fäster stor vikt vid att planeringsprocessen inte blir långvarig och därigenom skadar enskilda intressen.

I nyare domstolspraxis har flera länders regeringar fått visa de med saken befattade justitiemyndigheterna att tidsutdräkten är berättigad.

Härvid tar Europadomstolen hänsyn till omfång och svårighet i det enskilda fallet, fallets behandling genom myndigheter och domstolar samt hur de som anför besvär har uppträtt.

Bara sakägare får klaga, befolkningen i allmänhet bedöms inte ha med saken att göra. En rad domar har avkunnats vilka visar att begreppet "rimligt tid" ofta underskrider den tid som åtgår innan planärenden avgörs i Sverige.

Mycket talar i dag för att sakägarbegreppet också bör breddas med hänsyn till alla dem som direkt är berörda av de förändringar planeringen leder till.

Amicus Curiae

Allmänhetens önskemål i planfrågor framförs främst genom de demokratiskt valda politiska församlingarna. Det svenska rättssystemet bygger på officialsystemet där domstolen är skyldig att ta hänsyn till allt som framkommer oavsett hur det kommer fram.

Om mycket starka skäl mot en oönskad exploatering kan anföras är det

möjligt att tillskriva domstolen och påtala sakförhållandet och kräva ett avgörande.

I Sverige finns ett antal planärenden som dragit ut på tiden men ännu icke avgjorts. För att exemplifiera skall i korthet planerna på en utbyggnad av Fliseryds Kraftverk i Mönsterås kommun. Kalmar län beskrivas.

Ett kraftföretag sökte den 14 mars 1983 tillstånd att få anlägga och driva ett vattenkraftverk i Emån. Kraftverket skulle 1983 kosta 98,5 milj.kr. att bygga, omräknat i dagens penningvärde ca 150-200 milj. kr. Teoretiskt skulle kraftverket ge 47 miljoner kWh till ett värde 1987 av ca 7,5 milj. kr. om vattenföringen var tillräcklig och om energin kunde säljas. Alternativ utbyggnad av befintliga kraftverk skulle ge ca 24 miljoner kWh.

Vattendomstolen avser att avgöra ärendet i början av 1990-talet. Fliseryd kommer om planerna genomförs att drabbas av betydande ingrepp i miljön. Bland annat hotas vandringsfisken i Emån samt vattenföringen ändras kraftigt. Sakägare har överklagat ärendet. Invånarna upplever mångårig osäkerhet inför framtiden och orten avfolkas.

I 3 kapitlet 4 paragrafen vattenlagen står att:

Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

En bruttointäkt av 7,5 milj. kr. som skall klara drift, underhåll, miljöåtgärder som inplantering av fisk m. m. samt förräntning av 150-200 milj. kr. kan knappast ge båtnad till exploatören. Ej heller kan kraven i 3 kap. 4 § vattenlagen uppfyllas.

Enligt Amicus Curiae skulle det sålunda i dag vara fritt fram för vem som helst att under återopande av sakförhållanden vända sig till vattendomstolen, Växjö Tingsrätt med en begäran om att ärendet omgående skall beredas till avgörande och avslås. Den tidsutdräkt som föreligger gör det samtidigt möjligt att påtala vad som sägs i artikel 6 Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Det är önskvärt att medborgare vilka inte ser sig ha möjlighet att direkt påverka planer på industriell etablering via de politiska partierna eller som behörig sakägare ges ökade möjligheter att avgöra hemortens utveckling genom att gå samman i förening som får rätt att föra talan i planärende liksom kommun eller annan sakägare.

Härigenom skulle större möjlighet att påverka samhällsutvecklingen kunna ges till medborgarna samtidigt som civil olydnad kan förhindras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär en utredning med förslag såvitt gäller möjlighet att föra talan i förvaltningsärenden i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 26 januari 1988

Marianne Karlsson (c)

